

Evrensel Onlu Sınıflandırma (UDC) Brüksel Tasnif Sistemi TARİHÇE

Erol Pakin
Kütüphaneci (İstanbul
Üniversitesi Kütüphanesi)

Yayın konulandırılmada onlu sınıflandırma usulü Melvil Dewey'e aittir. Dewey'in 1876 yılında yayınlanan, indeksi ile birlikte 24 sayfa olan onlu tasnif şemasının ilk basımı yıllarca gözden geçirilmiş ve geliştirilmiştir. Önce Amerika Birleşik Devletleri'nde sonra İngiltere ve birçok ülkelerde bu tasnifin değeri çabuk anlaşılmış ve kullanılması hızla yayılmıştır.

Brüksel Tasnif Sistemi, Paul Otlet ve Henri La Fontaine tarafından ortaya atılmıştır. Bütün dokümanlara uygulanabilen bir tasnif sistemi olması amaç olarak düşünülerek kurulmuştur. Bu amacı sağlayabilmek için Dewey Tasnif Sistemi'nden yararlanılmıştır. Paul Otlet ve Henri La Fontaine düşüncelerini uluslararası bibliyografya kongrelerinde savunmuşlardır. Dokümanların tasnifi konusundaki bu teklif, Uluslararası Bibliyografya Enstitüsü (l'Institut International de Bibliyographie) tarafından organize edilerek uygulama alanına girmiştir. Evrensel Onlu Sınıflandırma'nın ilk baskısı Fransızca olarak yayınlanmıştır. Bu eser, o sıralarda beşinci basımı yapılan Dewey

Onlu Tasnifi'nden bölüm bölüm geliştirilerek ve orijinaliyle sürekli uyum sağlanarak oluşmuştur.

Devam eden yıllarda tablolar daha da geliştirilmiştir. Fakat Uluslararası Bibliyografya Enstitüsü'nün çalışmalarını I. Dünya Savaşı olumsuz olarak etkilemiş, Sistem'in gözden geçirilmiş ikinci basımı ancak 1927 - 1933 yılları arasında yayınlanabilmiştir. Fransızca olarak yayınlanan bu baskı, Sistem'in diğer baskılarına temel teşkil etmiştir.

II. Dünya Savaşı ,Sistem'in yeni basımlarını geciktirmiştir. Savaştan sonra Almanca olarak yapılan basımını çeşitli dillerdeki diğer baskıları izlemiştir. Bu eserler; Sistem'in, eksiksiz olarak o dile tercümesi şeklinde olduğu gibi, kısaltılmış olarak veya yalnız bazı bölümleri göz önünde tutularak yapılmış olan baskılarıdır. Örneğin İngilizce olarak yapılan Sistem'in dördüncü basımında yalnız O (Genel konular), 5 (Temel bilimler), 62 (Mühendislik), 669 (Metalurji), 67 (El sanatları ve çeşitli endüstriler) numaralı konular tercümenin kapsamına alınmıştır. Kısaltılmış ba-

sımları İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca, İspanyolca, Arapça, Çekçe, Fince, İbranice, Macarca, Japonca, Lehçe, Rumence, Rurça, Sırpça - Hırvatça, ile Portekiz, Hollanda, Makedonya, Slovak, İsveç dillerinde yayınlamıştır Fransızca, İngilizce, Almanca, Japonca, Rusça, İspanyolca, Çekçe, Macarca, Lehçe ile Portekiz dilinde Sistem'in kısaltılmadan yapılan basımları gerçekleşmiştir. Çeşitli ülkelerde de Sistem'in tercüme çalışmaları yapılmaktadır

ANA ve TAMAMLAYICI LİSTELER

Tasnif Sistemi bir ana liste ile çeşitli tamamlayıcı listelerden meydana gelmiştir. Tamamlayıcı listeler özellikle yere, zamana, şekil ve dile aittir. Bu yardımcı listelerdeki sayılardan her biri kendine özgü işaretler le birlikte kullanılırlar.

Ana tablo :

- 0 Genel konular
- 1 Felsefe
- 2 Din
- 3 Sosyal bilimler
- 4 Dilbilim
- 5 Temel bilimler, (Matematik, fizik, kimya, biyoloji...)
- 6 Uygulamalı bilimler. (Tıp, mühendislik, tarım...)
- 7 Güzel sanatlar. Spor
- 8 Edebiyat
- 9 Tarih. Coğrafya. Biyografi

Son baskılarında 4 dilbilim konusu, 8 edebiyat ile birlikte incelenmiş, dilbilim boş bırakılmıştır).

Yardımcı tablolar :

Yer tablosu :

- (1) Jeolojik devir
- (2) Fizik orta deviri
- (3) Eski dünya
- (4) — Avrupa
- (5) Yeni — Asya
- (6) dünya — Afrika
- (7) — Kuzey ve Orta Amerika
- (8) — Güney Amerika
- (9) — Okyanusya ve Avustralya
- (98) — Kuzey Kutup
- (99) — Güney Kutup

Zaman tablosu :

- «—» İlkçağ
- «+» İsa'nın doğumu
- «00» I. yüzyıl
- «04/14» Ortaçağ
- «15/18» Modern çağ
- «19» XX. yüzyıl
- «311» Geçmiş zaman
- «312» Şimdiki zaman
- «313» Gelecek zaman
- «32» Mevsimler
- «321» İlkbahar
- «33» Aylar
- «33.01» Ocak
- «34» Günler
- «342» Haftanın günleri
- «348» Bayram günleri. Tatil günleri
- «5» Peryotlar

«55» Senelik periyot

«57» Her 100 sene

Şekil tablosu :

- (02) Kitaplar. Elkitapları
- (03) Ansiklopediler. Sözlükler
- (04) Broşürler. Raporlar. Özetler
- (05) Süreli yayınlar. Yıllıklar. Adres kitapları
- (06) Dernekler. Enstitüler. Akademiler
- (07) Eğitim. Öğretim
- (08) Çeşitli konulardaki yazılar. Koleksiyonlar
- (09) Tarih

Dil tablosu :

- =20 İngilizce
- =30 Almanca
- =40 Fransızca
- =50 İtalyanca
- =60 İspanyolca
- =70 Klasik diller. (Latin ve Grek dilleri)
- =80 Diğer Avrupa ülkelerinin dilleri. (Rusça, Çekçe...)
- =90 Diğer diller

(Diller tablosu aşağıda değinilecek olan ırklar tablosunun da temelini teşkil etmiştir).

Konuların irdelenmesinde yararlanılan iki ayrı tablo daha vardır. Bunlardan biri konunun görüş açısından değerlendirilmesini, diğeri ise şahısların sosyal durumlarının belirlenmesini sağlamaktadır.

Görüş açısı bakımından :

- .0001 Teorik açıdan
- .002 Uygulama açısından

- .003 Ekonomi ve finansman açısından
 - .004 Fayda ve hizmet açısından
 - .006 Yerleşme düzeni ve yerin durumu açısından
 - .007 Personel açısından
 - .008 Organizasyon açısından
 - .009 Sosyal ve moral açıdan
- Kişisel bakımdan :
- 05 Kişi
 - 052 Hiyerarşik sıra bakımından
 - 053 Yaş sırası bakımından
 - 054 Milliyet ve ırk bakımından
 - 055 Cinsiyet bakımından
 - 056 Fizikî ve zihnî karakter bakımından
 - 057 İş hayatı bakımından
 - 058 Sosyal durumu bakımından

Sistemi uygularken kullanılan diğer bir tablo da ırk ve milliyetler tablosudur :

İrk ve milliyetler talosu :

- (=088) Melez
- (=1.4)/(=1.9) Çeşitli ülkelerin halkları
- (=2) Genel olarak beyaz ırk. Batılı ırklar lar
- (=3) Alman ırkı
- (=4) Romen ırkı
- (=71) Latin ırkı
- (=81) İslav ırkı
- (=9) Doğulu ırklar. Diğer ırklar

Özel adlar, kısaltılmamış olarak her bölüme bağlanırlar :

92 Daudet, Alphonse. Alphonse Daudet'in biyografisi.

91 (44.36 Paris). Fransa'da Paris şehri.

NUMARALARIN BAĞDAŞTIRILMASI :

Doküman konularının çokluğu nedeniyle, Tasnif Sistemi'ni uygularken, birçok bileşik sayılar kullanılmıştır. Bunlar üzerine kurularken, birçok bileşik sayılar kullanılmıştır. Bunlar üzerine kurulu tasnif, basit fikirlerden meydana gelmiştir. Bileşik sayılar üç şekilde oluşmuştur.

1) İki nokta üst üste : Fikirlerin uyumu için kullanılırlar. Böylelikle tasnifçiler, ana cetveldeki konular arasında ilgi kurabilirler. Bu ilgi dölayısıyla aşağıdaki bileşik sayılar söz konusu olabilir :

016	Özel bibliyografyalar
7	Sanat
016:7	Sanat bibliyografyası
31	İstatistik
63	Tarım
31:63	Tarımsal istatistik

2) Ana bölümler, yardımcı talolar ile düzenlenir. Doğabilecek karışıklıkları bu sayılarla birlikte kullanılan işaretler önler. Böylece aşağıdaki bileşik sayılar meydana gelebilir :

7«16»	XVII. yüzyılda sanat
7(44)	Fransa'da sanat
52(02)	Astronomi elkitabı
52(02)=2	İngilizce astronomi elkitabı.

3) Aynı bilim dalı içerisinde bazı konular, çeşitli alt bölümlerde analizler düzenlenmiştir. İkiye ayrılırlar.

A) Sıfır ile 0. Tasnifin bir ana grubunda sıfır ile belirlenmiş genel bir konu, aynı ana bölümün diğer dallarındaki analizlerde de kullanılmıştır.

636	Hayvancılık
636.081	Hayvan yetiştirme yöntemi
636.2	Geviş getiren büyükbaş hayvanlar
636.208.1	Geviş getiren büyükbaş hayvanların yetiştirme yöntemi

B) Çizgi ile — : Alt bölümlerde bir konuya veya bir maddeye ayrılmış numaralar, aynı ana konunun diğer bölümlerinde de — işareti ile birlikte kullanılır.

59	Zooloji
591.15	Evrım
591.15—4	Yumuşakçalarda evrim
535	Işık fiziği
535.51	Polarizasyon
—3	Ultraviyole
535.51—3	Ultraviyole ışınlarda polarizasyon

İŞARETLER :

1) Numaralamada on rakam tasnifin meydana gelmesini sağlamıştır.

2) 26 alfabe harfiyle A,B,C,... özel adların tasnifteki yerleri belirlenmiştir.

3) Bileşik sayıların oluşması için basit matematik işaretleri kullanılır.

mıştır. Bunlar dört işlem işaretleri $+$, $-$, $:$, $=$ ile sayıların, içine yazıldığı diğer işaretlerdir. (.) «.», (0).

Bu rakamlar, harfler, matematik işaretleri ile birlikte 43 sembol, yalnız bir sırada düzenlenmektedir.

Ayrıca ikinci derece önemi olan diğer bazı hususlara da değinmek gerekmektedir.

a) Nokta.: Değeri ve anlamı yoktur. Sayıları genellikle üçlü dilimlere ayırır.

351.7

351.714.35

541.3

541.355

551.579

551.579.5

b) Bölüm çizgisi/: 59.2/.9 bölüm işareti 2 den 9 a kadarki alt konuların kümesini gösterir. Artı $+$ işareti ile birlikte sıraya girer.

c) Kesme işareti ' : Bazı bölümlerde kullanılan sentez işaretidir. Kullanılması aynı bölüm içindeki konular arasında söz konusudur. Geçerli olduğu konular şunlardır : 329; 546; 547; 666.113; 667.6; 669; 678.

546.41 Kalsiyum

546.226 Sülfat

546.41'226 Kalsiyum sülfat

d) Köşeli parantez [] : İki veya daha fazla kavramı içine alır.

016 : [05+07] (47) Rusya'daki gazete ve periyodiklerin bibliyografyası.

UYGULANIŞI :

Dokümanların konulandırılması aşağıdaki tabloya göre yapılmaktadır. Uygulamada tablonun bütün kotları kullanılmayabilir. Bu tablo fişlerin sıralanmasında da geçerlidir.

0/9

Konu

a)

A/Z

Özel ad

b)

+

Ek

c)

—

veya

. 0

Analiz

d)

.00

Görüş

e)

İlgi

f)

(.)

Yer

g)

«.»

Zaman

h)

(0)

Şekil

i)

=

Dil

j)

Sıralamada a, b, c, h, i, j'nin de-
ğişmez bir durumları vardır. b' den f'
ye kadar olanlar her konunun şart-
larına göre düzenlenebilecek şekilde
sıralanmışlardır. Örneğin :

368.42 Hastalık sigortası
.008 Kuruluş, örgüt
(44) Fransa
«1961» 1961'de
(058) Yıllık

368.42.008 (44) «1961» (058) :
Fransa'da 1961'deki hastalık sigortası
örgütünün yıllığı.

66 Kimya endüstrisi
(038) Teknik sözlük
=20 İngilizce olarak
=30 Almanca olarak

66(038)=20=30 : İngilizce ve Al-
manca, kimya endüstrisi teknik söz-
lüğü.

668.58 (=927) : Arap'ların gü-
zelleşme araçları.

331.2 İşçi ücretleri
667 Boya sanayii
(56) Türkiye
«19» XX. yüzyılda

331.2 : 667 (56) «19» : XX. yüz-
yılda Türkiye'de boya sanayiindeki
işçi ücretleri.

53 (05) = 20 (56) «1971» yanlış
bir tasnif numarasına örnek olarak
gösterilebilir. Kurallara uyularak ya-
pılacak düzeltmeyle şu tasnif num-
arasına varılacaktır : 53 (56) «1971»
(05) = 20

53 Fizik
(56) Türkiye (Yayınlandığı
yer)

«1971» 1971'de

(05) Dergi

=20 İngilizce olarak

53 (56) «1971» (05) = 20 : Tür-
kiye'de 1971'de İngilizce olarak ya-
yınlanan fizik dergisi.

EVRENSEL ONLU SINIFLAN- DIRMA'NIN UYGULAMA ALAN- LARI

Türkiye'de; Brüksel şehrinde or-
taya konulması nedeniyle Brüksel
Tasnif Sistemi olarak da adlandırıl-
an Evrensel Onlu Sınıflandırma, do-
kümanların konulandırılarak düzen-
lenmesinde kullanılır. Dokümanlar;
ister kolleksiyon hâlinde, ister kata-
loglar meydana getirecek biçimde ol-
sunlar, bu Tasnif Sistemi eldeki mal-
zemenin düzenlenmesini sağlar.

1 — Evrensel Onlu Sınıflandır-
ma, bibliyografyaların ve kütüpha-
nelerde katalogların düzenlenmesin-
de kullanılır. Konu katalogunun ku-
rulmasından başka, ihtiyaç olduğun-
da kronolojik, coğrafik ve öz adlar
yardımcı listeleriyle de bir başvuru
tablosu meydana getirilebilir. Ör-
neğin :

662 (493) Belçika'da maden sa-
nayı

622 (493) Maden sanayine göre
fiş çıkarılabileceği gibi

622 (493) Belçika için de bir fiş
çıkartılıp yer tablosundaki numarası-
na göre yerleştirilebilir. Böylelikle
yer belirten fişler kendi aralarında
yer tablosuna göre sıralanabilirler.

Evrensel Onlu Sınıflandırma aynı zamanda;

- 2 — Süreli yayınlara,
- 3 — Üzerinde çalışılan kağıtların, notların düzenlenmesinde,
- 4 — Dosyalama ve dokümantasyona,
- 5 — Özel dokümanlara (Gravür, film, mikrofilm...),
- 6 — İdarî ve ticarî dokümanlara,
- 7 — İlmî danışmalarda,
- 8 — Galeri ve müzelerdeki sergi koleksiyonlarına da uygulanmaktadır.

UDC'NİN ÖZELLİKLERİ VE SONUÇ

— Kendi sıralanmasında ondalık, kapsamında ansiklopedik,

— Sayıların, aralarındaki olumlu görevlere göre birleşebilme özgürlükleri,

— Dokümanların bütün türlerine genel bir uygulama,

— Dokümantasyonun uluslararası organizasyonundaki yeri,

— İsteğe göre dar veya geniş indeksleme özgürlüğü,

— Değişmezliğe ve sınırsız gelişmeye elverişliliği

— Zihni faaliyetin dünya düzeyinin temeli olduğunu kabul eden

bir tasnif sistemi oluşu Evrensel Onlu Sınıflandırma'nın özellikleridir.

Pascal'ın bir öz değişi vardır: «İnsanlık her gün durmadan büyüyen yalnız bir adam gibidir». Bu yalnız adama ayak uydurabilmek için düşüncelerin bir amaca yöneltilmesi zorunludur. Evrensel Onlu Sınıflandırma da akla ve dökümana ait metodları standart hâle koymak, bütün özel fikirlerden genel bir fikir meydana getirmek, ilerlemelerden genel bir bilgi oluşturmak amacındadır.

Kaynaklar :

— Bilginin Anahtarı. Evrensel Onlu Sınıflandırma (Universal Decimal Classification). (Key to information. Universal Decimal Classification). Çeviren: Sönmez Taner. Yayınlayan: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu. Ankara 1972.

— Classification Décimale Universelle. Yayınlayan: Institut International de Bibliographie. Bruxelles 1927 - 1933.

— Classification Décimale Universelle. Yayınlayan: UNESCO. Bruxelles 1967.

— Dezimalklassifikation. Drei Sprachige Kurzausgabe. Universal Decimal Classification. Trilingual abridged edition. Classification Décimale Universelle. Edition abrégée trilingue. Yayınlayan; FID. Berlin, London 1958.